

ISSN 2029–2236 (print)
ISSN 2029–2244 (online)
SOCIALINIŲ MOKSLŲ STUDIJOS
SOCIAL SCIENCES STUDIES
2009, 2(2), p. 47–61

ANTANO KRIŠČIUKAIČIO AKADEMINĖ VEIKLA

Voldemaras Bumblys

Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto
Teisės istorijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 2714 539
Elektroninis paštas tistk@mruni.lt

Pateikta 2008 m. spalio 18 d., parengta spausdinti 2009 m. birželio 15 d.

Anotacija. *Antanas Kriščiukaitis Lietuvos universiteto Teisų fakulteto Baudžiamąjį procesą katedros ordinariniu profesoriumi tapo jau turėdamas svarbių nuopelnų teisės mokslo ir praktikos srityse. Dirbdamas universitete, profesorius savo mokslinį darbą vykusiai derino su praktine veikla – einamomis Vyriausiojo tribunolo pirmininko pareigomis. Antanas Kriščiukaitis ypač pasižymėjo geru lietuvių kalbos išmanymu ir buvo nepakeičiamas teisinės literatūros redaguotojas bei teisinių terminų kūrėjas. Nors Antano Kriščiukaičio akademinė veikla truko palyginti trumpą dešimties metų laikotarpį, tačiau paliko ryškų pėdsaką Lietuvos teisės mokslo ir teisinių terminų kūrimo srityse. Straipsnyje siekiama įvertinti svarbiausius A. Kriščiukaičio akademinės veiklos srityje atliktus darbus ir jų reikšmę Lietuvos teisės sistemai.*

Reikšminiai žodžiai: *teisės istorija, Antanas Kriščiukaitis, Lietuvos teisės mokslas, teisinių terminų kūrimas, Lietuvos universiteto Teisų fakultetas.*

Įvadas

1934 m. sausio 21 d., minint žymaus Lietuvos teisininko Antano Kriščiukaičio atminimą, Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakulteto Tarybos posėdyje buvo svarstomas Valstybės tarybos pirmininko siūlymas prisidėti prie A. Kriščiukaičio biografijos parašymo ir išleidimo. Teisių fakulteto Taryba šiam sumanymui pritarė, pavesdama visais su biografijos parašymu ir išleidimu susijusiais klausimais rūpintis profesoriumi A. Janulaičiui¹. Tačiau A. Kriščiukaičio biografija iki šiol nėra išleista.

Pažymėtina, kad išleisti A. Kriščiukaičio biografiją siekė Valstybės taryba ir Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakultetas – dvi iš tų aukščiausio rango institucijų, kuriose A. Kriščiukaitis dirbo teisinį darbą. Tai rodo, kad A. Kriščiukaičio akademinė ir teisinė praktinė veikla buvo įvairiapusė bei ypač reikšminga. Tačiau reikia pasakyti, kad 6iuo metu išsamiau sužinoti apie šio teisininko nuopelnus nėra paprasta. Iš literatūros šaltinių, suteikiančių žinių apie A. Kriščiukaičio gyvenimą ir darbus, galima skirti prof. M. Maksimaitis straipsnius: „Profesoriaus Antano Kriščiukaičio gyvenimo prioritetai: teisė ir gimtoji kalba“², „A. Kriščiukaitis-Aišbė ir teisininkų kalba“³, „Temidės tarnas, savas gimtosios kalbos baruose“⁴ ir kt. Informacija daugelyje kitų literatūros šaltinių yra gana paviršutiniška, besikartojanti, aprašomojo pobūdžio ir neatskleidžianti teisininko A. Kriščiukaičio nuveiktų darbų esmės bei jų svarbos.

Tyrimo objektas – A. Kriščiukaičio akademinė veikla ir jos rezultatai.

Vykdam tyrimą taikyti istorinis, sisteminės analizės, apibendrinimo ir loginis metodai.

1. Lietuvos universiteto įkūrimas ir A. Kriščiukaičio darbo universitete pradžia

Lietuvoje 1918 m. vasario 16 d. paskelbus nepriklausomybę, lapkričio 2 d. priėmus Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos Pamatinius Dėsnius, pradėti valstybės teisės sistemos ir valstybinių institucijų kūrimo darbai. Prie šių darbų prisidėjo 1918 m. rudenį iš Rusijos grįžęs teisininkas Antanas Kriščiukaitis, iki tol neturėjęs galimybės dirbti Lietuvoje. Antanas Kriščiukaitis grįžo jau turėdamas turtingą teisinio darbo patirtį ir nuo pirmų grįžimo dienų visą savo energiją paskyrė valstybės institucijų kūrimo darbams. Tačiau šie darbai ėjosi nelengvai. Viena didžiausių problemų buvo įvairių sričių

1 Lietuvos universiteto Teisių fakulteto tarybos 1934 m. sausio 21 d. posėdžio protokolas Nr. 237. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. f. 631, ap. 1, b. 225, p. 42 v.

2 Maksimaitis, M. Profesoriaus Antano Kriščiukaičio gyvenimo prioritetai: teisė ir gimtoji kalba. *Jurisprudencija*. 2004, 60 (52): 5–11.

3 Maksimaitis, M. A. Kriščiukaitis-Aišbė ir teisininkų kalba. *Teisės apžvalga*. 1990, 4: 28–32.

4 Maksimaitis, M. Temidės tarnas, savas gimtosios kalbos baruose. *Gimtoji kalba*. 1994, 7: 15–17.

specialistų stoka. Tuo metu labiausiai trūko teisininkų – pirmasis teisingumo ministras P. Leonas savo žinioje teturėjo apie 20 kvalifikuotų, lietuviškai kalbančių specialistų. Ši problema buvo aktuali ir vėliau, praėjus beveik ketveriems metams po nepriklausomybės atkūrimo, kai į Lietuvą jau buvo grįžę po Rusiją išblaškyti, aukštąjį teisinį išsilavinimą turintys lietuviai. Net tada aukštąjį teisinį išsimokslinimą turėjo mažiau nei trečdalis teismų darbuotojų⁵.

1832 m. okupacinei valdžiai uždarius Vilniaus universitetą, lietuviai aukštąjį išsimokslinimą galėjo gauti tik užsienyje, dažnai labai sunkiomis sąlygomis. Tinkamai parengtų specialistų trūkumo problemą buvo galima išspręsti tik kuo greičiau steigiant lietuvišką aukštąją mokyklą. Todėl jau 1918 m. gruodžio 5 d., iš karto po Laikinosios Konstitucijos Pamatinių Dėsnių ir Laikinojo Lietuvos teismų bei jų darbo sutvarkymo įstatymo priėmimo, Lietuvos valstybės taryboje buvo priimtas Vilniaus universiteto statutas⁶. Tai rodė Lietuvos valstybės tarybos siekį kuo greičiau sudaryti sąlygas valstybei rengti reikalingus specialistus Lietuvoje. Tačiau šiems planams išsipildyti nebuvo lemta – tam sutrukdė Vilniaus okupacija.

Sunkiu ir neramiu Lietuvos valstybės kūrimosi laikotarpiu įsteigti naują universitetą nebuvo lengva. Tam reikėjo tobulinti turimą teisinę bazę, ieškoti stokojamų materialinių išteklių ir aukščiausios kvalifikacijos personalo. Pasiruošimas užtruko, todėl naujas universitetas buvo iškilmingai atidarytas tik 1922 m. vasario 16 d. Kaune, po Vilniaus universiteto statuto priėmimo praėjus trejiems metams. Lietuvos universiteto pavadinimą gavęs universitetas laikinai vadovavosi 1918 m. gruodžio 5 d. Vilniaus universiteto statutu, kuriame buvo numatytas ne savarankiškas Teisių fakultetas, o tik Sociologijos fakulteto Teisių skyrius. Nors tuo metu Sociologijos fakultetas turėjo daugiausiai – septynis dėstytojus, tačiau Teisių skyriuje paskaitas skaitė tik du dėstytojai – Maskvos universiteto Teisės fakultetą baigęs A. Janulaitis ir Peterburgo universiteto Istorijos ir filologijos fakultetą baigęs A. Voldemaras.

Padėtis pasikeitė Steigiamajam Seimui 1922 m. kovo 24 d. patvirtinus Lietuvos universiteto statutą⁷, kuriame tarp kitų buvo numatytas ir Teisių fakultetas. Įgyvendinti šį universiteto struktūros pakeitimą nebuvo lengva. Jau 1922 m. balandžio 21 d. Lietuvos universiteto rektorius raštu Švietimo ministrui pranešė, kad neatidėliotiną Teisių fakulteto sutvarkymą laiko vienu svarbiausių uždavinių. Tačiau Rektorius turėjo pripažinti, kad universitetas savo jėgomis Teisių skyriaus, kuriame buvo tik du teisininkai, pertvarkyti į Teisių fakultetą nepajėgs⁸. Tam reikėjo kuo skubiau formuoti naujo Teisių fakulteto personalo branduolį, nes jau tuo metu į steigiamą fakultetą iš anksto buvo užsirašę apie 100 studentų.

Atrinkti tinkamiausius specialistus Teisių fakulteto branduoliui buvo atsakingas uždavinys. Iš mažo tinkamų kandidatų skaičius į fakultetą reikėjo suburti tokius teisinin-

5 Maksimaitis, M. Lietuvos universiteto Teisių fakultetas: susikūrimas, ieškojimai ir atradimai. *Teisė*. 2001, 39: 70.

6 Vilniaus universiteto statutas. *Lietuvos aidas*. Kaunas, 1918 m. gruodžio 24 d., 164 (212): 1.

7 Universiteto statutas. *Vyriausybės žinios*. 1922, Nr. 86/738.

8 Lietuvos universiteto rektorius 1922 m. balandžio 21 d. raštas Nr. 425 Švietimo ministrui. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 391, Ap. 4, B. 773, p. 41.

kus, kurie sugebėtų dirbti lietuviškame universitete, turėtų pakankamai kvalifikacijos ir noro aktyviai dirbti mokslinį darbą.

Teisių fakulteto personalo branduoliui atrinkti universiteto rektorius pasitelkė 1920 m. įkurtą Lietuvos teisininkų draugiją, kurios valdybai pirmininkavo A. Kriščiukaitis. 1922 m. balandžio 19 d. Teisininkų draugijos valdybos pirmininkas universiteto rektoriui pranešė, kad Teisių fakulteto branduolio klausimas buvo aptartas 1922 m. balandžio 13 d. specialiai tam sušauktame Teisininkų draugijos narių susirinkime, kuris į Teisių fakulteto branduolį pasiūlė skirti teisininkus A. Janulaitį, P. Leoną, K. Šalkauskį, A. Tumėną, O. Büchlerį, M. Römerį ir S. Bieliackiną⁹. 1922 m. birželio 20 d. Respublikos Prezidento pareigas einančio Steigiamojo Seimo pirmininko A. Stulginskio įsakymu visi šie teisininkai buvo paskirti eiti pareigas Teisių fakultete¹⁰.

Dėl įvairių aplinkybių pirmuosiuose Teisių fakulteto Tarybos posėdžiuose galėjo dalyvauti tik dalis sudaryto Teisės fakulteto personalo branduolio narių. Pavyzdžiui, į pirmąjį 1922 m. rugpjūčio 16 d. fakulteto Tarybos posėdį, kuriame dalyvaujant universiteto rektoriui buvo numatyti fakulteto dekanų ir sekretoriaus rinkimai, atvyko tik pusė narių (P. Leonas, A. Tumėnas, O. Büchleris, K. Šalkauskis). Dėl šios priežasties rinkimai buvo atidėti, o fakulteto personalą nutarta skubiai pildyti. 1922 m. rugpjūčio 23 d., dalyvaujant dviem naujai priimtiems nariams J. Papečkui ir V. Biržiškai, fakulteto Tarybos posėdyje dekanu išrinktas P. Leonas.

Teisių fakultetui plečiantis netrukus ir pats A. Kriščiukaitis tapo universiteto akademinės bendruomenės nariu. Jau 1922 m. spalio 15 d. Teisių fakulteto Tarybos posėdyje buvo nutarta „atsižvelgiant į ilgametę praktiką teisės teorijos ir praktikos srityje“ pakviesti Antaną Kriščiukaičių baudžiamojo proceso katedros ordinariniu profesoriumi¹¹. 1922 m. spalio 23 d. Teisių fakulteto dekanas raštu pakvietė Vyriausiojo tribunolo pirmininką A. Kriščiukaičių į baudžiamojo proceso katedros ordinarinio profesoriaus vietą. Į kvietimą A. Kriščiukaitis atsakė po 7 dienų svarstymo ir, jį apibūdinęs kaip didžiai garbingą, priėmė su „giliausiu dėkingumu“¹².

Teisių fakulteto tarybos 1922 m. spalio 15 d. sprendime nurodyta, kad ordinarinio profesoriaus pareigas A. Kriščiukaitis pradės eiti nuo Naujųjų metų, t. y. nuo 1923 m. sausio 2 d.¹³ Faktiška A. Kriščiukaičio darbo universitete pradžia reikia laikyti 1923 m. sausio 15 d., kaip tai nurodoma A. Kriščiukaičio tarnybos lape¹⁴. Profesorius A. Kriščiukaitis jau dalyvavo pirmajame 1923 metais Teisių fakulteto tarybos 1923 m. sausio 14 d. posėdyje, bet posėdžio protokolo kaip Teisių fakulteto tarybos narys dar nepasirašė. Šiame posėdyje A. Kriščiukaičiui buvo pavesta laikinai skaityti baudžiamosios

9 Lietuvos teisininkų draugijos valdybos 1922 m. balandžio 19 d. raštas Nr. 12. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 391, Ap. 4, B. 773, p. 40.

10 Respublikos Prezidento įsakymas Nr. 75. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 391, Ap. 4, B. 773, p. 46.

11 Lietuvos universiteto Teisių fakulteto tarybos 1922 m. spalio 15 d. posėdžio protokolas Nr. 10. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 631, Ap. 1, B. 221, p. 20–20 v.

12 A. Kriščiukaičio 1922 m. spalio 30 d. raštas Lietuvos universiteto Teisių fakulteto dekanui. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 631, Ap. 3, B. 354, p. 1.

13 Lietuvos universiteto Teisių fakulteto tarybos 1922 m. spalio 15 d. posėdžio protokolas Nr. 10. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 631, Ap. 1, B. 221, p. 20 v.

14 Lietuvos universiteto ordinarinio profesoriaus A. Kriščiukaičio tarnybos lapas Nr. 186. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 631, Ap. 3, B. 354, p. 34 v.

(vadintos kriminaline) teisės specialiosios dalies paskaitas¹⁵. Baudžiamąją teisę pabaigęs dėstyti 1923 m. rudenį, profesorius ėmėsi nuolatinio baudžiamojo proceso kurso¹⁶. Baudžiamasis procesas buvo dėstomas paskutinio kurso VII–VIII semestrų studentams, kurie jau buvo išklause Lietuvos teisės istorijos (I–II semestrai), Lietuvos valstybinės (konstitucinės), civilinės, finansų teisės (III–IV semestrai), administracinės, baudžiamosios teisės (V–VI semestrai) dalykus. Paskutiniame kurse, kartu su baudžiamojo proceso paskaitomis, buvo skaitomos teisės filosofijos istorijos, tarpvalstybinės (tarptautinės) teisės, teismo medicinos, civilinio proceso paskaitos¹⁷.

2. Profesoriaus A. Kriščiukaičio dėstytas baudžiamojo proceso kursas

Vienu svarbiausių įsteigto Teisių fakulteto dėstytojų uždavinių buvo laikomas skaiptomų kursų išleidimas¹⁸, nes Teisių fakulteto studentams ypač trūko knygų ir vadovėlių, iš kurių studentai būtų galėję studijuoti savarankiškai. Profesorius A. Kriščiukaitis remdamasis universitete studentams skaitytomis paskaitomis rengė spaudai baudžiamojo proceso kursą¹⁹.

Atsakingas Vyriausiojo tribunolo pirmininko pareigas einančiam baudžiamojo proceso teisės profesoriui kurso rengimo darbai vyko lėtai, todėl iniciatyvos ėmėsi tokio kurso išspausdinimu suinteresuoti studentai. A. Kriščiukaičio dėstomos baudžiamojo proceso paskaitos buvo jo studentų sukonspektuotos ir vėliau paties profesoriaus suredaguotos. Paskaitų kursas buvo pavadintas „Profesorius peržiūrėtos baudžiamojo proceso paskaitos“ ir išspausdintas 1928 m. Tai svarbus teisės istorijos šaltinis, suteikiantis žinių apie A. Kriščiukaičio mokslines pažiūras, įvairių teisės normų interpretavimą, jo požiūrį į daugelį to meto teisinių reiškinių.

A. Kriščiukaičio baudžiamojo proceso paskaitų kursas pasižymi moksline sistema, logika, gražia kalba ir glaustame tekste koncentruotai išdėstyta temos esme. Sklandus tekstas, formos paprastumas neparodo didžiulio įdirbio, kurį galima nuspėti iš aiškaus teksto sistemiškumo, apžvalgų išsamumo, nušlifluoto teisėjui būdingo konkretumo ir tikslumo. A. Kriščiukaičio paskaitos buvo labai vertinamos ne tik dėl gerų dalykinių, bet ir dėl gražių kalbinių žinių; buvusių studentų, vėliau žymių teisininkų teigimu, profesorius teisinius terminus iliustruodavo gyvos lietuvių kalbos pavyzdžiais. Ne veltui vėliau, kai kurių literatų nuomone, A. Kriščiukaitis buvo laikomas pirmuoju Lietuvos stilistu²⁰.

15 Lietuvos universiteto Teisių fakulteto tarybos 1923 m. sausio 14 d. posėdžio protokolas Nr. 17. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 631, Ap. 1, B. 221, p. 30–31; *Teisių fakulteto darbai*. I knyga. Kaunas, 1924, p. 212.

16 *Teisių fakulteto darbai*. I knyga. Kaunas, 1924, p. 217.

17 *Ibid.*, p. 211.

18 *Ibid.*, p. 215.

19 *Ibid.*, p. 222.

20 Doc. J. Tumo kalba Lietuvių rašytojų ir žurnalistų sąjungos vakarienės metu 1924 m. rugsėjo 25 d. Aišbės 60 metų sukaktuvių proga; žr.: Strimaitis, J. Antano Kriščiukaičio-Aišbės 60 metų sukaktuvės. *Lietuva*. 1924 m. rugsėjo 26 d. 217: 2.

Jonas Jablonskis lietuvių kalbos paskaitose siūlydavo studentams pasiskaityti A. Kriščiukaičio raštų²¹, tiesa, turėdamas galvoje jo grožinės literatūros kūrinius.

Parengtame kurse profesorius analizavo įvairius bendrus teisės ir proceso klausimus, daug dėmesio skyrė savo praktinio darbo sferai – teismų sistemai, kurią plačiai nagrinėjo lyginamuoju aspektu. A. Kriščiukaitis nuo pat teismų įkūrimo ėjo Vyriausiojo tribunolo pirmininko pareigas, todėl jo paskaitose išdėstytos pažiūros yra įdomios ne tik kaip mokslininko, savo srities žinovo tyrimų rezultatas, bet ir kaip patyrusio teisės praktiko, sėkmingai vadovavusio aukščiausiajam teismui, patirtis.

A. Kriščiukaitis teismą laikė suverenia valstybės valdžios institucija, kuri pagal valdžios padalijimo principą vykdo valstybinės valdžios funkciją – teisingumo ir teisėtumo užtikrinimą²². A. Kriščiukaitis teigė, kad visų valstybinės valdžios institucijų tarpusavio santykiai turi būti nustatomi ne remiantis atskiromis teorijomis, o atsižvelgiant į šių institucijų socialinius uždavinius. Todėl nustatant teismo konstitucinį statusą, reikia atsižvelgti į šios institucijos vykdomą socialinį uždavinį. Teismo uždavinys – teisės įgyvendinimas, kurį teismas vykdo priimdamas sprendimus, turinčius įstatymo galią. Teismo sprendimai nuo įstatymų skiriasi dviem aspektais – įstatymas yra abstrakčios formos aktas, teismo sprendimas – konkrečios, taikomos atskiram gyvenimo atsitikimui; įstatymo pagrindas yra tikslingumas, o teismo sprendimo – teisėtumas, nes teismas sprenddamas vadovaujasi tik įstatymais. Iš šių teismo sprendimo požymių profesorius A. Kriščiukaitis išveda du teismo kaip valstybinės valdžios požymius: teismo valstybingumą ir teismo įstatymingumą. Teismas yra valstybingas, kai išreiškia ne atskiro asmens ar korporacijos, o valstybės valią; teismas yra įstatymingas, kai vadovaujasi įstatymais. Tokia teismo samprata, profesoriaus nuomone, visiškai atitinka 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucijos 64 straipsnio nuostatą²³ „Teismas sprendžia eidamas įstatymais Respublikos vardu“ ir Baudžiamojo proceso įstatymo 12 straipsnį²⁴, kuriame sakoma, kad „Visos teismo įstaigos turi spręsti bylas esamais įstatymais, o jeigu įstatymai, kuriais baudžiamas sprendžiamosios bylos nusikalstamasai darbas, yra nepilni, neaiškūs arba vienas kitam prieštarauja, tai turi būti sprendžiamas bendrąja įstatymų prasme“. Apibendrinamas šias išvadas, A. Kriščiukaitis teismo kaip valstybinės institucijos veiklos tikslu laikė visuomenės ir valstybės pagrindų stiprinimą vykdamas teisingumą, o tai ir išreiškia lotyniška sentencija *justitia est fundamentum regni*²⁵.

Kad teismas galėtų vykdyti savo uždavinį, jis turi būti nepriklausomas. Nepriklausomumą A. Kriščiukaitis siejo su teismo stiprumu ir skirstė į dvi dalis – stiprumą „iš oro“ (išorės) ir stiprumą iš vidaus. Išoriniam teismų stiprumui turėjo įtakos šie veiksniai: a) teismo valstybingumas; b) garantijos, kad teismo sprendimai bus greitai ir energingai vykdomi visomis valstybės pajėgomis; c) teismo valdžios vieningumo ir pilnumo reika-

21 Masiulis, B. Kalba ir teisininkai. *Teisininkų žinios*. 1954, 7: 3.

22 *Profesorius peržiūrėtos Baudžiamojo proceso paskaitos*. 1928, p. 7.

23 Lietuvos Valstybės Konstitucija. *Vyriausybės žinios*. 1922, Nr. 100/799, p. 5.

24 Устав уголовного судопроизводства. [The Charter of Criminal Procedure] *Свод законов Российской Империи*. [Digest of Laws of Russian Empire] Book V, Volume XVI. p. 368. Vertimas A. Kriščiukaičio žr.: Kriščiukaitis A. Baudžiamojo proceso įstatymo projektas. *Teisė*. Nr. 6 priedas. 1924, p. 5.

25 *Profesorius peržiūrėtos Baudžiamojo proceso paskaitos*. 1928, p. 7.

lavimas. Šis reikalavimas, kitaip vadinamas teismo vieningumo principu, A. Kriščiukaičio teismo veiklos sampratoje labai svarbus. Šis principas iš esmės reiškia tikrą teismo galių stiprumą, prielaidas teisminės valdžios efektyvumui. Teismo valdžia bus vieninga ir pilna, kai teismo funkcijos nebus skirstoma tarp įvairių skirtingų institucijų arba bent tų institucijų sprendimus bus galima skusti teismui; kai visi piliečiai be išimčių bus lygūs prieš teismą; kai į teismo darbą nesikiš pašalinė valdžia; kai teismas turės pakankamai priemonių teisingumo tikslui pasiekti; kai jo sprendimą galės keisti ar naikinti tik teismas, ir tik įstatymo numatyta tvarka ir kt. Išimtinę įstatymų leidžiamosios valdžios funkcijas vykdančio Seimo teisę kelti bylas ministrams ir prezidentui dėl tarnybinių nusikaltimų, taip pat prezidento teisę dovanoti bausmę A. Kriščiukaitis traktavo kaip šio principo apribojimus²⁶.

Teismo stiprumą iš vidaus, A. Kriščiukaičio nuomone, lemia gyventojų pasitikėjimas²⁷. Siekiant jį užsitarnauti reikia tvirtai laikytis įstatymų, dirbti dorai ir protingai. Tam reikalingas tinkamas teismų darbo organizavimas ir tvirtos teisėjų nepriklausomumo garantijos. Tik svarbiausia teisėjų nepriklausomumo garantija – teisėjų nepakeičiamumas – suteikia prielaidas visas gero teisėjo savybes turinčiam teisėjui būti neišveikiamam pašalinėms įtakoms.

A. Kriščiukaitis analizavo stiprėjančiai Lietuvos teismų sistemai aktuales teismo sistemos, sudėties modelio, teismo vidaus organizacijos ir kitus klausimus. Neabejotina, kad šios „vyriausiojo teisėjo“, prisidėjusio prie visų reikšmingesnių teismų veiklą reglamentuojančių teisės aktų rengimo, pažiūros Lietuvos teisei padarė didelę įtaką.

Profesorius analizavo vienasmenės ir kolegialios teismo sudėties pranašumus ir trūkumus. Jo nuomone, logikos požiūriu, teisėjų sujungimas pirmoje instancijoje nėra pagrįstas – geram teisėjui patarėjų nereikia, o blogų teisėjų sujungimas darbo nepagerina. Be to, A. Kriščiukaitis skyrė ir daugiau vienasmenės teismo sudėties pranašumų – atsakomybės už neteisingus sprendimus aiškumas, iš to plaukianti didesnė motyvacija atidžiai ir sąžiningai dirbti; teismo proceso pigumas ir greitumas. Kita vertus, profesorius pažymėjo, kad vienasmenis teismas taip pat turi trūkumų – tai kolegų teisėjų kontrolės nebuvimas, mažesnė nešališkumo ir klaidų išvengimo garantija²⁸. Apžvelgdamas baudžiamojo proceso teoriją, A. Kriščiukaitis padarė išvadą, kad apskritai vyrauja teismo sudėties kolegialumo principas, o vienasmenis teismas geriausiai pasiteisina tik ten, kur yra daug aukštos dorovės, mokslo ir patyrimo žmonių. Matyt, teismams dirbant gerai ir turint didelį visuomenės pasitikėjimą. Vyriausiojo tribunolo pirmininkas laikė Lietuvoje jau esant pakankamai tokios kvalifikacijos teisėjų, ir *Laikinajame Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatyme* įtvirtintos pirmos vienasmenės instancijos nekritikavo.

A. Kriščiukaitis nepritarė tuo metu galiojusio *Laikinojo Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo* įstatymo 31 straipsnyje įstatymų leidėjo išreikštam ketinimui įvesti renkamų prisiekusiųjų sprendėjų institutą, taip pat nepritarė ir teisėjų rinkimų įvedimui Lietuvoje²⁹. Išrinktus teisėjus A. Kriščiukaitis laikė suvaržytais savo kadencijos termino,

26 *Profesoriaus peržiūrėtos Baudžiamojo proceso paskaitos*. 1928, p. 8.

27 *Ibid.*, p. 7.

28 *Ibid.*, p. 12.

29 *Ibid.*, p. 8–9, 13.

priklausomais nuo rinkėjų ir neturinčiais svarbiausios nepriklausomumo garantijos – nepakeičiamumo. Vieną svarbiausių teisėjų rinkimų pranašumų – visuomenės pasitikėjimą – A. Kriščiukaitis laikė nepatikimu, nes teisėjai gali būti išrenkami santykinė dauguma, be to, jis manė, kad rinkėjai nekompetentingi spręsti kandidato tinkamumo klausimo.

Į tuo metu populiarią, tačiau teisės mokslininkų kritikuojamą prisiekusiųjų teismo idėją A. Kriščiukaitis žiūrėjo neigiamai dėl tokio teismo dirbtinio formavimo, tarnavimo politikai, o ne teisingumui, teismo skirstymo į teisėją ir prisiekusiuosius netikslingumo, prisiekusiųjų neatsparumo įvairioms įtakoms ir kt.

Dėstydamas baudžiamąjį procesą, profesorius daugiausiai dėmesio skyrė proceso modelio, kaltinimo organizacijos, proceso principų, civilinio ieškinio baudžiamajame procese, įrodinėjimo, mažamečių teismo ir kitiems klausimams. Žinant A. Kriščiukaičio nuopelnus lietuvių kalbai, įdomi jo pozicija vertinant įstatyme įtvirtintą baudžiamojo proceso teismo kalbos principą. Profesorius A. Kriščiukaitis, aptardamas galimus šio principo įtvirtinimo variantus, nors būdamas garsus lietuvių kalbos mokovas ir gynėjas, pavyzdinčiai laikėsi racionalumo ir objektyvumo. Profesoriaus nuomone, abi sistemos – vietinių kalbų ir valstybinės kalbos – turi privalumų ir trūkumų. A. Kriščiukaitis pripažino, kad vietinių kalbų vartojimas teisme labiau tinka teisingumo uždaviniams vykdyti, nes taip teismas tampa labiau suprantamas ir prieinamas žmonėms. Tačiau, įteisinus vietinių kalbų vartojimą teisme, neišvengiamai kyla problemų teismų praktikoje – verčiant teismo nuosprendžius, nagrinėjant bylą aukštesnėse instancijose, teisėjai vietinių kalbų, kuriomis vyko žemesnės instancijos teismo procesas, gali nemokėti. Vienos valstybinės kalbos sistema tokių trūkumų neturi, be to, atsiranda sąlygos formuoti vienodai juridinei terminologijai. Vis dėlto galbūt dėl palyginti neseniai patirtos kultūrinės spaudos ir spaudos draudimo, A. Kriščiukaitis palieka patiems padaryti numanomą išvadą – vienos valstybinės kalbos principas neturėtų būti įtvirtinamas teismo pasiekiamumo kitaip kalbantiems vietos žmonėms ir tikrojo teisingumo sąskaita³⁰.

3. Profesoriaus A. Kriščiukaičio mokslinės veiklos sritys

Lietuvių kalba valstybės valdymo, teisės srityse buvo pradėta vartoti tik 1918 metais. Todėl A. Kriščiukaičiui, turinčiam didelį autoritetą teisės ir lietuvių kalbos srityse, teko sudėtinga užduotis – dirbant įvairiose valstybinėse institucijose prisidėti prie lietuvių kalbos diegimo oficialiose valstybės valdymo srityse. Palikti galioti prieškario teisės aktai į lietuvių kalbą nebuvo išversti, tuo tarpu tais pačiais 1918 m. priimtas *Laikinis Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymas*³¹ jau nustatė bendrą taisyklę, kad rašytiniai dokumentai rengiami ir skelbiami, o teismo posėdžiai vyksta lietuvių kalba. Įstatyme įtvirtintą valstybinės teismo kalbos principą galima laikyti griežtu, nes nemaža dalis teismų darbuotojų lietuviškai nesuprato ir juo labiau nemokėjo rašyti; be to, ir pačią lietuvių kalbą dėl nusistovėjusių sąvokų trūkumo teismuose vartoti nebuvo paprasta. Teismų veikloje pasitaikydavo, kad įstatyme nustatyto lietuvių valstybinės kalbos

30 *Profesoriaus peržiūrėtos baudžiamojo proceso paskaitos*. 1928, p. 30.

31 *Laikinis Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymas. Laikinosios Įvyriausybės žinios*. 1919, Nr. 2-3, p. 6–7.

principo ne visada buvo laikomasi; jis, ypač teisininkų kitakalbių, buvo sutiktas su pasipriešinimu³².

Lietuvių kalbos įvedimas teismuose tapo įmanomas iš dalies dėl teismuose vykdyto teisinių terminų kūrimo darbo, kuriame pasižymėjo ir Vyriausiojo tribunolo pirmininkas A. Kriščiukaitis. Jo, kaip Vyriausiojo tribunolo posėdžiuose pirmininkaujančio teisėjo, redaguojami dokumentai buvo plačiai paskleidžiami tarp Lietuvos teisininkų ir formuodavo ne tik teismų praktiką, bet ir teisės terminiją. Matyt, ne be teismo pirmininko įtakos 1920 m. liepos 31 d. Vyriausiasis tribunolas priėmė nutarimą, kuriame buvo įsakmiai įpareigota laikytis įstatymo – teismuose vartoti lietuvių kalbą³³. Analogiškus nutarimus priėmė ir žemesnių instancijų teismai.

Teisinių terminų kūrimo darbą A. Kriščiukaitis atliko ne tik teismuose. Jo įdirbį šioje srityje vertino ir Lietuvos universitetas. Teisių fakultete A. Kriščiukaitis buvo paskirtas fakulteto Tarybos sudarytos Terminų komisijos pirmininku. Šios komisijos veikla buvo reikšminga ne tik fakultetui – ji peržengė net Universiteto sienas. A. Kriščiukaitis, kaip pripažintas teisinės terminijos žinovas, buvo ir 1928 m. įsteigtos Valstybės tarybos teisinės terminologijos komisijos narys. Be jo, komisijos veikloje dalyvavo kalbininkas lituanistas Antanas Salys ir Valstybės tarybos narys B. Masiulis³⁴. Ši komisija sukūrė daug terminų, taisė kai kuriuos seniau sudarytus. Buvo pradėtas rengti daugiau nei penkių tūkstančių žodžių teisės terminų su frazeologiniais posakiais žodynas³⁵.

Profesorius A. Kriščiukaitis daug nusipelnė teisinės lietuvių kalbos, teisinės terminijos raidai ir savo moksliniais darbais. Vienas iš šių darbų – 1924–1926 m. kaip žurnalo „Teisė“ priedas Nr. 6–9 išspausdintas Baudžiamojo proceso įstatymo projektas³⁶. Tai buvo pirmas pavykęs bandymas visą šį teisės aktą išdėstyti lietuviškai. Ankstesni, dar 1918 m. Lietuvos valstybės tarybos Teisių komisijos pradėti rusiškų įstatymų, tarp jų ir Baudžiamojo proceso įstatymo, vertimai dėl teisinės terminijos trūkumo ėjosi ypač sunkiai ir nebuvo užbaigti³⁷. A. Kriščiukaičio parengtas Baudžiamojo proceso įstatymo projektas buvo vieno žmogaus jėgomis atliktas darbas, kuriuo buvo siekiama teisės aktą ne tik išversti, bet ir jį papildyti, patobulinti, pritaikyti prie Lietuvos teisinės sistemos. Vėlesnio, taip pat neoficialaus, baudžiamojo proceso įstatymo vertimo leidimo teko laukti šešerius metus. 1930 m. J. Bylos Baudžiamojo proceso įstatymo vertimo pagrindu buvo paimtas tas pats prieš šešerius metus išleistas A. Kriščiukaičio Baudžiamojo proceso įstatymas. Tai geriausiai liudija A. Kriščiukaičio *Baudžiamojo proceso įstatymo projekto* išliekamąją vertę ir jo autoriaus solidų indėlį į Lietuvos teisės mokslą ir lietuviškąją teisės, ypač teisenos, terminiją. Verta pasakyti, kad A. Kriščiukaitis prie 1930

32 *Lietuvos teismas 1918–1928*. Kaunas, 1928, p. 212–213.

33 *Ibid.*, p. 213.

34 Masiulis, B. Kalba ir teisininkai. *Teisininkų žinios*. 1954, 6:3; Maksimaitis, M. *Valstybės taryba Lietuvos teisinėje sistemoje (1928–1940)*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 166–167.

35 Andriulis, V. Lietuvos valstybės teisinės sistemos formavimo (1918.II.16–1940.VI.15) bruožai. *Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16–1940.VI.15)*. Vilnius, 1996, p. XX.

36 Kriščiukaitis, A. Baudžiamojo proceso įstatymo projektas. „Teisė“ priedas. 1924–1926, Nr. 6-10.

37 Sugintas, A. Šis tas iš darbuotės teismo srity. *Teisininkų žinios*. 1958, 23-24:27.

m. *Baudžiamojo proceso įstatymo* vertimo taip pat prisidėjo – tobulindamas jo kalbą ir terminologiją, taip pat duodamas patarimų ginčytiniais teisės klausimais³⁸.

Lietuvos universiteto Teisių fakultete buvo ypač vertinamas nuolatinis A. Kriščiukaičio indėlis leidžiant pirmąjį lietuvišką teisinį žurnalą „Teisė“. Šiandieninė teisinės spaudos gausa, informacijos prieinamumas yra tikras kontrastas 1922 m. sąlygoms, nes pats žurnalo pavadinimui pasirinktas lietuviškas terminas „teisė“ tada buvo vartojamas vos dvi dešimtys metų³⁹ ir, ko gero, ne visiems Lietuvos teisininkams, kurių didelę dalį sudarė kitakalbiai, buvo žinomas.

A. Kriščiukaitis buvo ne tik vienas iš žurnalo įkūrėjų, faktiškasis ir atsakingasis jo redaktorius⁴⁰ – amžininkai teigia, kad jis buvo ir nuolatinis žurnalo gaivintojas, bendradarbis, korektorius, kalbos taisytojas ir net administratorius⁴¹. Ištikus 11 sunkių teisinės sistemos kūrimo metų redaktoriaus vedamas žurnalas gvildeno Lietuvai svarbiausius teisinius klausimus, skleidė aktualias mokslines ir praktines teises žinias, sudarė sąlygas teisininkams keistis nuomonėmis, lavino teisinę kalbą bei žadino teisybės ieškojimo troškimą⁴². Šias materialinės naudos neteikiančias pareigas A. Kriščiukaitis ėjo iki mirties. Žurnalo reikšmė to meto Lietuvos teisininkų ir visuomenės teisinės sąmonės lygiui, lietuvių kalbai, jos sąvokų formavimuisi išties buvo didžiulė – kaip rašyta Bostone išleistoje lietuvių enciklopedijoje, „Kriščiukaitis sudarė ištiesą teismo srities lietuvių kalbos terminologiją ir parodė, kaip paprastai ir aiškiai galima teises mintis išreikšti“⁴³.

Be šių Lietuvos teisės mokslui svarbių A. Kriščiukaičio darbų, reikia paminėti teisės praktikai aktualias žurnale „Teisė“ išspausdintas Vyriausiojo tribunolo pirmininko parengtas teismų praktikos apžvalgas. A. Kriščiukaitis buvo nepakeičiamas teisiųjų leidinių redaktorius: jis redagavo pirmąjį sistematizuotą Lietuvos įstatymų rinkinį ir jo tęsinį⁴⁴; daugelį kitų svarbių leidinių – tarp jų jubiliejinį „Lietuvos teismas 1918 – 1928“, „Teisininkų kalendorių 1926 metams“ ir kt.

A. Kriščiukaičio požiūris į lietuvių kalbos vartojimą, jos mokėjimo valstybės tarnautojams ir advokatams privalomumą, iš dalies į Advokatų tarybos statusą buvo išreikštas bendroje su Vyriausiojo tribunolo teisėju M. Čepu pateiktoje atskirojoje nuomonėje prie 1932 m. sausio 21 d. Vyriausiojo tribunolo bendrojo susirinkimo posėdžio nutarimo⁴⁵. Šis nutarimas buvo priimtas byloje, iškeltoje pagal J. Efroso skundą dėl Prisieksusių Advokatų tarybos 1931 m. gruodžio 15 d. nutarimo. J. Efrasas, prašydamas

38 Byla, J. *Baudžiamojo proceso įstatymas*. D. Gutmano leidinys. Kaunas, 1930, p. 3–4.

39 Maksimaitis, M. A. Kriščiukaitis-Aišbė ir teisininkų kalba. *Teisės apžvalga*. 1990, 4:28; Maksimaitis, M. Prie lietuviškosios teisės kalbos ištakų. *Jurisprudencija*. 2007, 5:8.

40 *Teisių fakulteto darbai*. I knyga. Kaunas, 1924, p. 222.

41 Teisininkų draugijos Valdybos nario, advokato Z. Toliušio žodis. *Teisė*. 1933, 24:256.

42 Redakcijos žodis. *Teisė*. 1922, 1:1.

43 Šmulštys, L. Kriščiukaitis Antanas. *Lietuvių enciklopedija*. Tryliktas tomas. Boston, United states of America: Lietuvių enciklopedijos leidykla. 1958, p. 153.

44 *Lietuvos įstatymai. Sistematizuotas įstatymų, instrukcijų ir įsakymų rinkinys*. Kaunas, 1922.

45 Vyriausiojo tribunolo 1932 m. sausio mėn. 21 d. visuotinio susirinkimo nutarimas byloje dėl Juozo Efroso skundo dėl Prisieksusių Advokatų Tarybos 1931 m. gruodžio mėn. 15 d. nutarimo. *Vyriausiojo tribunolo 1924–1933 metų visuotinių susirinkimų nutarimų rinkinys su Teisingumo ministerijos aplinkraščiais ir dalykine rodykle*. Kaunas, 1933, p. 235–238.

priimti jį į prisiekusiuosius advokatų padėjėjus, ginčijo Advokatų tarybos nurodymą pristatyti lietuvių kalbos egzaminų išlaikymą įrodantį gimnazijos baigimo atestatą. J. Efrasas teigė, kad šis reikalavimas neturėjo įstatymo pagrindo ir buvo neteisėtas, nes *Teismų santvarkos įstatymas*⁴⁶ nenustatė reikalavimo pateikti lietuvių kalbos mokėjimą įrodantį gimnazijos baigimo atestatą. Vyriausiasis tribunolas konstatavo, kad dar rusų valdžios išleistas Teismų sutvarkymo įstatymas tokio reikalavimo nustatyti negalėjo, nes įstatymo išleidimo metu valstybinė kalba buvo rusų. Tuo tarpu galiojančios 1928 m. gegužės 15 d. Lietuvos valstybės Konstitucijos⁴⁷ 7 str. nustatė, kad Lietuvos valstybinė kalba – lietuvių. Todėl toks Advokatų tarybos reikalavimas buvo pripažintas turinčiu įstatymo pagrindą ir teisėtu. Vis dėlto teismas, sprendamas ginčas, vadovavosi analogija ir atsižvelgė į valstybės tarnautojams keliamų reikalavimų reglamentavimą. Nors valstybės tarnautojai lietuvių kalbą mokėti privalėjo, tačiau įtvirtinto teisės aktuose formalaus reikalavimo pateikti lietuvių kalbos mokėjimą įrodantį gimnazijos baigimo atestatą nebuvo. Teismas nustatė, kad J. Efrasas turėjo Ministerijų Juriskonsultų komisijos sekretoriaus tarnybos stažą, t. y. buvo tarnavęs aukštesniuoju valstybės tarnautoju – einant šias pareigas buvo būtina mokėti lietuvių kalbą, ir teismui nebuvo pateikta duomenų, kad J. Efrasas šių pareigų būtų netekęs dėl lietuvių kalbos nemokėjimo. Remdamasis šiais motyvais Vyriausiasis tribunolas priėmė nutarimą gimnazijos baigimo atestato nepateikimo nelaikyti kliūtimi priimti į prisiekusiuosius advokatų padėjėjus ir minėtą Advokatų tarybos nutarimą panaikinti.

Prie šio nutarimo teisėjai A. Kriščiukaičiai ir M. Čepas pateikė atskirąją nuomonę, kurioje iš nagrinėtos bylos aplinkybių padarė išvadas, kad valstybės tarnautojai ir advokatai turi mokėti lietuvių kalbą; svetimoms valstybės universiteto baigimo diplomas lietuvių kalbos mokėjimo neįrodo; įstatymas lietuvių kalbos mokėjimo patikrinimo būdų nenustato. Remdamiesi šiomis išvadomis teisėjai laikėsi nuomonės, kad Advokatų taryba turėjo teisę nustatyti lietuvių kalbos mokėjimo patikrinimo būdą su išlyga, kad toks būdas negali prieštarauti įstatymams ir *boni mores*. A. Kriščiukaičiai ir M. Čepas šią išlygą laikė įvykdyta, o Advokatų tarybos nustatytą lietuvių kalbos mokėjimo patikrinimo būdą esant teisėtą ir todėl J. Efraso skundą laikė atmestinu⁴⁸.

Ši A. Kriščiukaičio nuomonė atitiko ir dar principingiau pabrėžė 1920 m. liepos 31 d. Vyriausiojo tribunolo nutarime suformuluotus įpareigojimus teismuose vartoti lietuvių kalbą. Profesorius, eidamas Vyriausiojo tribunolo pirmininko pareigas, liko ištikimas savo mokslinėms pažiūroms ir kasdienėje praktinėje veikloje siekė jomis vadovautis.

1931 m. balandžio 25 d. Teisių fakulteto Tarybos iniciatyva buvo suorganizuotas iškilmingas viešas posėdis, skirtas A. Kriščiukaičio 40 metų darbo teismo ir teisingumo srityje jubiliejui paminėti. Šiame posėdyje dalyvavo universiteto rektorius profesorius

46 Teismų santvarkos įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1933, Nr. 419/2900.

47 Lietuvos Valstybės Konstitucija. *Vyriausybės žinios*. 1928, Nr. 275/1778.

48 Atskiroji nuomonė (A. Kriščiukaičio ir M. Čepo) prie 1932 m. sausio mėn. 21 d. Vyriausiojo tribunolo visuotinio susirinkimo nutarimo byloje dėl Juozo Efraso skundo dėl Prisiekusiųjų Advokatų Tarybos 1931 m. gruodžio mėn. 15 d. nutarimo. *Vyriausiojo tribunolo 1924–1933 metų visuotinių susirinkimų nutarimų rinkinys su Teisingumo ministerijos aplinkraščiais ir dalykine rodykle*. Karvelio ir Rinkevičiaus knygyno rinkinys. Kaunas, 1933, p. 238.

V. Čepinskis, Teisių fakulteto dekanas profesorius P. Leonas, Humanitarinių mokslų fakulteto dekanas profesorius V. Krėvė-Mickevičius, profesorius M. Romeris, studentų organizacijų atstovai ir kiti asmenys⁴⁹. Posėdžio metu pranešėjai, visų pirma Teisių fakulteto dekanas, pabrėžė tuo metu jaunos Lietuvos teismuose itin retą reiškinį – garbingą 40 metų teisėjo darbo jubiliejų. Nors toks jubiliejus jau savaime išpūdingas, pranešėjai atkreipė dėmesį, kad jubiliatas (taip įvardijamas profesorius A. Kriščiukaitis) tuo metu eidamas pačias svarbiausias ir sunkiausias Vyriausiojo tribunolo pirmininko pareigas, didelę savo darbo dalį skiria universitetui – bendradarbiaudamas su Teisių fakultetu ir „teisiškai auklėdamas jaunimą“ prisideda prie svarbiausių universiteto uždavinių vykdymo – „skeisti mokslą krašte ir kelti visuomenės kultūrinį lygį <...>“⁵⁰. Profesoriaus A. Kriščiukaičio nuopelnus mokslo ir literatūros srityje ypač pabrėžė profesorius M. Romeris. Humanitarinių mokslų fakulteto dekanas profesorius V. Krėvė-Mickevičius pažymėjo „jubilato reikšmę ir nuopelnus lietuvių literatūrai, kurioje jam teko laimėti būti pirmuoju lietuvių beletristu“⁵¹.

Šis iškilmingas ir išimtinis profesoriaus pagerbimas jubiliejaus proga rodo, kad A. Kriščiukaitis buvo ypatingai svarbus universiteto bendruomenės narys. Jo indėlis į Lietuvos teisės mokslą buvo matuojamas ne teorinių mokslo darbų gausa, o ilgamečiu teisinių terminų kūrimo darbu, aktyvia akademinė, pedagogine veikla. Dirbdamas teisinių mokslinių ir praktinių darbų A. Kriščiukaitis prisidėjo prie Lietuvos teisės mokslo vystymo, visuomenės ir teisininkų teisinės kultūros lygio kėlimo.

Išvados

A. Kriščiukaitis, būdamas Teisių fakulteto Baudžiamojo proceso katedros profesoriumi, dėstė tiesiogiai su savo pagrindinėmis Vyriausiojo tribunolo pirmininko pareigomis susijusį nuolatinį baudžiamojo proceso kursą. Aukščiausią profesinę kvalifikaciją turinčio teisės praktiko skaitomas kursas studentams teikė ne tik puikių dalykinių, bet ir teisinės lietuvių kalbos žinių, kurių tuo metu labai trūko.

Profesorius A. Kriščiukaitis daug nusipelnė į visas savo veiklos – valstybės valdymo, teisės sritis diegdamas lietuvių kalbą. Jis padėjo rengti ne tik teisinių terminų žodyną, bet ir teisės aktų projektus, vertė pats ir prisidėjo prie galiojusių teisės aktų vertimo, redagavo daugelį teisinių mokslinių bei praktinių leidinių ir Vyriausiojo tribunolo sprendimų. Taigi A. Kriščiukaičio indėlis plėtojant Lietuvos teisės mokslą ir kuriant teisinę lietuvių kalbos terminologiją didžiulis.

49 Lietuvos universiteto Teisių fakulteto tarybos 1931 m. balandžio 25 d. posėdžio protokolas Nr. 191. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 631, Ap. 1, B. 224, p. 115 v–116 v.

50 Lietuvos universiteto Teisių fakulteto tarybos 1931 m. balandžio 25 d. posėdžio protokolas Nr. 191. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 631, Ap. 1, B. 224, p. 116.

51 Lietuvos universiteto Teisių fakulteto tarybos 1931 m. balandžio 25 d. posėdžio protokolas Nr. 191. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 631, Ap. 1, B. 224, p. 116 v.

Literatūra

- Lietuvos Valstybės Konstitucija. *Vyriausybės žinios*. 1922, Nr. 100/799.
- Lietuvos Valstybės Konstitucija. *Vyriausybės žinios*. 1928, Nr. 275/1778.
- Устав уголовного судопроизводства. [The Charter of Criminal Procedure] *Свод законов Российской Империи*. [Digest of Laws of Russian Empire] Книга V, том XVI [Book V, Volume XVI].
- Laikinasis Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymas. *Laikinosios Vyriausybės žinios*. 1919, Nr. 2-3.
- Teismų santvarkos įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1933, Nr. 419/2900.
- Vilniaus universiteto statutas. *Lietuvos aidas*. 1918 m. gruodžio 24 d. Nr. 164 (212).
- Universiteto statutas. *Vyriausybės žinios*. 1922, Nr. 86/738.
- Respublikos Prezidento įsakymas Nr. 75. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 391, Ap. 4, B. 773.
- A. Kriščiukaičio 1922 m. spalio 30 d. raštas Lietuvos universiteto Teisių fakulteto dekanui. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 631, Ap. 3, B. 354.
- Lietuvos teisininkų draugijos valdybos 1922 m. balandžio 19 d. raštas Nr. 12. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 391, Ap. 4, B. 773.
- Lietuvos universiteto Rektoriaus 1922 m. balandžio 21 d. raštas Nr. 425 Švietimo ministriui. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 391, Ap. 4, B. 773.
- Lietuvos universiteto TF ordinarinio profesoriaus A. Kriščiukaičio Tarnybos lapas Nr. 186. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 631, Ap. 3, B. 354.
- Lietuvos universiteto TF Tarybos 1922 m. spalio 15 d. posėdžio protokolas Nr. 10. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 631, Ap. 1, B. 221.
- Lietuvos universiteto TF Tarybos 1923 m. sausio 14 d. posėdžio protokolas Nr. 17. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 631, Ap. 1, B. 221.
- Lietuvos universiteto TF Tarybos 1931 m. balandžio 25 d. posėdžio protokolas Nr. 191. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 631, Ap. 1, B. 224.
- Lietuvos universiteto TF Tarybos 1934 m. sausio 21 d. posėdžio protokolas Nr. 237. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 631, Ap. 1, B. 225.
- Vyriausiojo tribunolo visuotinio susirinkimo 1932 m. sausio mėn. 21 d. nutarimas byloje dėl Juozo Efroso skundo dėl Prisiekusiųjų Advokatų Tarybos 1931 m. gruodžio mėn. 15 d. nutarimo. *Vyriausiojo tribunolo 1924–1933 metų visuotinių susirinkimų nutarimų rinkinys su Teisingumo ministerijos aplinkraščiais ir dalykine rodykle*. Karvelio ir Rinkevičiaus knygyno rinkinys. Kaunas, 1933.
- Atskiroji nuomonė (A. Kriščiukaičio ir M. Čepo) prie 1932 m. sausio mėn. 21 d. Vyriausiojo tribunolo visuotinio susirinkimo nutarimo byloje dėl Juozo Efroso skundo dėl Prisiekusiųjų advokatų tarybos 1931 m. gruodžio mėn. 15 d. nutarimo. *Vyriausiojo tribunolo 1924–1933 metų visuotinių susirinkimų nutarimų rinkinys su Teisingumo ministerijos aplinkraščiais ir dalykine rodykle*. Karvelio ir Rinkevičiaus knygyno rinkinys. Kaunas, 1933.
- Andriulis, V. Lietuvos valstybės teisinės sistemos formavimo (1918.II.16–1940.VI.15) bruožai. *Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16–1940.VI.15)* / Parengė V. Andriulis, R. Mockevičius, V. Valeckaitė. Vilnius, 1996.
- Byla, J. *Baudžiamojo proceso įstatymas*. D. Gutmano leidinys. Kaunas, 1930.
- Kriščiukaitis, A. Baudžiamojo proceso įstatymo projektas. „Teisė“ priedas. 1924–1926, Nr. 6-10.

- Lietuvos įstatymai. Sistematizuotas įstatymų, instrukcijų ir įsakymų rinkinys.* Kaunas, 1922.
- Lietuvos teismas 1918–1928.* Kaunas, 1928.
- Maksimaitis, M. A. Kriščiukaitis-Aišbė ir teisininkų kalba. *Teisės apžvalga.* 1990, t. 4.
- Maksimaitis, M. Lietuvos universiteto Teisių fakultetas: susikūrimas, ieškojimai ir atradimai. *Teisė.* 2001, t. 39.
- Maksimaitis, M. Temidės tarnas, savas gimtosios kalbos baruose. *Gimtoji kalba.* 1994, t. 7.
- Maksimaitis, M. *Valstybės taryba Lietuvos teisinėje sistemoje (1928–1940).* Vilnius: Justitia, 2006.
- Maksimaitis, M. Prie lietuviškosios teisės kalbos ištakų. *Jurisprudencija.* 2007, 5.
- Masiulis, B. Kalba ir teisininkai. *Teisininkų žinios.* 1954, Nr. 6.
- Masiulis, B. Kalba ir teisininkai. *Teisininkų žinios.* 1954, Nr. 7.
- Profesoriaus peržiūrėtos Baudžiamojo proceso paskaitos.* 1928.
- Redakcijos žodis. *Teisė.* 1922, Nr. 1.
- Strimaitis, J. Antano Kriščiukaitis-Aišbės 60 metų sukaktuvės. *Lietuva.* 1924 m. rugsėjo 26 d. Nr. 217.
- Sugintas, A. Šis tas iš darbuotės teismo srity. *Teisininkų žinios.* 1958, Nr. 23–24.
- Šmulskštys, L. Kriščiukaitis Antanas. *Lietuvių enciklopedija.* Tryliktas tomas. Boston, United states of America: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1958.
- Teisininkų draugijos valdybos nario, advokato Z. Toliušio žodis. *Teisė.* 1933, Nr. 24.
- Teisių fakulteto darbai.* I knyga. Kaunas, 1924.

ACADEMIC ACTIVITY OF ANTANAS KRIŠČIUKAITIS

Voldemaras Bumblys

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *A. Kriščiukaitis left a bright trace in the history of Lithuanian legal science and legal language. Taking the position of the Chair of the Supreme Tribunal of Lithuania he also worked as a professor at the Law Faculty of the University of Lithuania. In 1923 he lectured on criminal law and on criminal procedure. A. Kriščiukaitis was an active member of the Council of Law Faculty. He was a member and the chairperson of different commissions nominated by the Council and contributed to arrangement of Law Faculty study plans.*

Among A. Kriščiukaitis' other noteworthy endeavours – editing of legal science and practice magazine “Teisė” (Lith. – Law), which was important to Lithuanian society and Lithuanian lawyers. A. Kriščiukaitis was one of the founders of the magazine, its factual and Managing Editor; and, as evidenced by A. Kriščiukaitis' contemporaries, permanent proof-reader, language corrector and even administrator. For eleven years, which coincided with the most difficult period of creation of the Lithuanian legal system, the legal science and practice magazine “Teisė” lead by its Managing Editor, has provided an analysis of the most important legal problems, passing the learning of legal science to lawyers and society, and waking up in people the desire of seeking the truth.

A. Kriščiukaitis published the first translation into Lithuanian language of the Code of

Criminal Procedure, has reviewed legal practice, edited the first systematized body of Lithuanian laws and the anniversary edition of “Lithuanian Court 1918–1928”. A. Kriščiukaitis’ writings were important to the legal science and practice.

Antanas Kriščiukaitis’ works were most important to Lithuania – A. Kriščiukaitis took part in creation of Lithuanian legal system, administering and developing of the court system of Lithuania, educating young lawyers, creation of legal language and terminology, improving the society’s and lawyers’ legal culture.

Keywords: *Antanas Kriščiukaitis, Lithuanian legal science, legal terms, Law faculty of the University of Lithuania.*

Voldemaras Bumblys, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Teisės istorijos katedros doktorantas. Mokslinių tyrimų kryptys: Lietuvos teisinė kultūra 1918–1940 m., Lietuvos teismų sistema 1918–1940 m.

Voldemaras Bumblys, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Legal History, doctoral student. Research interests: Lithuanian legal culture 1918–1940, Lithuanian court system 1918–1940.

